

manjšega povoda in se še zdaj v burne razprave ni vtikala. Pač pa se pripravljala cerkev, da bo svoj namen — posvečevanja ljudstva — dosegala tudi v kljub ločitvi od države, in morda bolje, kakor doslej, ko je bila od konkordata le vezana in ovirana.

Slovenska drama.

Dne 26. decembra zvečer so se igrali Jurčič-Krsnik-Govekarjevi „Rokovnjači“ v nekaj popravljeni obliki. Gledišče je bilo razprodano, ker ima ta narodna igra veliko privlačno moč. Igralo se je še dokaj dobro, a poznalo se je, da se je igra uprizorila brez potrebnih predizkušenj. Zato so pa vloge, ki so bile nanovo zasedene, le za silo — zadoščale.

30. decembra, na novega leta dan in 6. januarja popoldan so uprizorili „Potokoli zemlje“. To je dramatisiran Jules Vernov roman, v katerem se opisuje, kako je bogati Anglež dobil stavo, ko je prišel v osemdesetih dneh okoli zemlje. Igra je popolnoma brez vsake literarne vrednosti in ker igra v Orientu in po svetu okrog, nudi gledavcu pri fini uprizoritvi lepe kulise, krasne kostume, velikansko scenerijo; to je pravi „Ausstattungsstück“.

Pri tej priložnosti moram pripomniti nekaj o popoldanskih nedeljskih predstavah. Dramatično društvo menda misli, da zahaja ob nedeljah popoldne v gledišče le najpreprostejše ljudstvo. Dasi ne najdemo tu izključno le delavcev, vendar smelo trdimo, da tvorijo tričetrtinsko večino pri teh predstavah trpinji, ki ne morejo med tednom posetiti slovenske Talije in le v nedeljo gredo iskat zabave in pouka v gledišče, kjer plačajo s svojimi trdoprsluženimi novci vstopnico. A gospodje v dramatičnem odboru mislijo, da je za delavca vse dobro, kajti, če bi bili drugega mnenja, bi gotovo ukrenili vse, da se tudi pri popoldanskih predstavah igra vsaj deloma dostojno. Popoldanske predstave v Ljubljani pa niso niti na taki skromni višini. Naj v bodoče vpoštevata dramatično društvo, da je gledišče kraj izobrazbe in kulturnega napredka in da naj na ljudstvo vpliva blažilno! Tako igranje pa, kot smo ga vajeni pri nas, bije vsaki kritiki v obraz. Ravno širšim ljudskim slojem se morajo dobre igre dostojno igrati, da izpolni gledišče na njih svoj smoter. Da si pri teh popoldanskih predstavah posamezni igralci dovoljujejo prostosti, ki nasprotujejo najprimitivnejšim pojmom dramatične dostojnosti, je krivo pač „Dramatično društvo“, ki bi s svojimi sredstvi moglo popraviti ta nedostatek. Slovenski delavci so ravnatoko ljudje, kot gospôda po ložah, samo s tem razločkom, da je tej gospôdi za vstopnino malone nič, delavec pa hodi s težko prisluženim denarjem v nedeljo popoldne v slovensko gledišče, a najde — cirkus.

26. decembra popoldne so igrali Görresovo „Pepelko“, predstavo za otroke, ki je uspela še

dokaj dobro. Tudi tu se je poznalo, da se igralci niso prav nič potrudili, da bi dobro rešili svoje vloge, ali pa prav malo.

15. januarja so igrali Charlejevo „Tetko“.

6. januarja se je uprizorila na našem odru izvorna slovenska narodna igra „Martin Krpan“, ki jo je spisal „Ignotus“. „Martin Krpan“ ni drama, ampak samo simbolična dramatska pripovedka. Kot nam svedoči njen naslov, je posnel za svojo igro pisatelj snov, katero je obdelal že Levstik v svojem klasičnem „Martinu Krpanu z Vrha“. K tej snovi je pridejal še dokaj motivov iz slovenskih pravljic in pripovedk in vpletel med vse to bodočo satiro na slovenske in državne politične razmere. V središču cele igre stoji Martin Krpan in njegov boj z Brdavsom, kot nam ga je opisal Levstik. Pri njem je Martin Krpan vdovec, ki tovariš s soljo in ne pozna ljubezni. Ignotus pa je podal v Martinu Krpanu mladega fanta Notranjca iz sedemnajstega stoletja, ki je pa obenem ne samo tihotapec, marveč tudi boječ ljubimec. Vse drugo, kar nam pripoveduje Levstik v svoji pripovedki, se je moralo izpustiti ali pa predrugačiti, da je postal Martin Krpan na odru mogoč. Seveda ne stisne na odru Krpan Brdavsuroke tako, da bi mu pritekla kri izza nohtov. Tudi vzame Krpan mesarico s seboj od doma, medtem ko pri Levstiku izruje Krpan cesaričino lipo, da vjame ž njimi Brdavsurove udarce, in skuje sam mesarico za boj. Pri Levstiku prime Krpan enega mejača za noge in omlati druge ž njim, na odru seveda jih more zmetati k večjemu na kup in jih omlati potem z drevesom, ki ga izruje. To osrednje dejanje pa je obdal pisatelj z življenjem na dvoru, ki tvori pravzaprav celo igro. Ministre in dvorjane je razdelil v dva tabora, v mlade in stare. Prepirljivi, sebični ministri, ki nimajo svoje volje, so kontrastirani Andreju, Vladimirju in Komarju, ki so demokratje, ki delujejo le v prid ljudstva in so polni iniciative in delavnosti. Pisatelj je hotel napisati tendenčno satiro na politične razmere; prvaki psujejo drug drugega in govoré o nesebičnem delu, medtem jim pa mladina dokazuje, da je zadnji čas, da gredo, ker so doigrali. Minister Gašper je prototip hinavca, katerega je hotel Ignotus obesiti „klerikalcem“ na vrat. Minister Juraj ima pri vsaki priliki na jeziku izrek: „Jaz in armada protestiramo.“ Minister Gregor je skopuh, a v resnici mu ni mar za državne interese, o katerih sicer rad govori; on je vreden tovariš drugih. Pisatelj prikazuje državne voditelje kot velike lopove in klečepalce. Kdor ima moč, s tem simpatizirajo, kakor veter menjajo svoje mišljenje in pogumni so le toliko časa, dokler jim kdo ne reče stroge besede.

Mladina pa, ki je idealna in delavna, je v Ignotovem „Krpanu“ živo nasprotje starih nezmožnih voditeljev. Princ Andrej ima usmiljeno srce in bistro oko in reši domovino. Mladi Vladimir je junak, ki ljubi svojo domovino pošteno tudi še tedaj, ko mu je

storila kruto krivico. Ti zastopniki mlade struje, mlade moči zmagajo v igri, in s tem je očrtano tudi stališče pisateljevo: Proč z birokratizmom! Dajte nam mladih, čilih moči! K tej mladini se pridružuje tudi Martin,

vedno le zaničevani. Zlasti v prvo dejanje je vpletel pisatelj mnogo prizorov, ki naj kažejo gnulobo državne uprave. Morda je teh prizorov preveč, kajti slednjič se že res naveličamo gledati vedno in vedno to oma-

MARTIN KRPAN Z VRHA PRI SV. TROJICI.

ki instinktivno sovraži starce, ki niso tudi po njegovem kmetiškem razumu zmožni za mesta, ki jih zavzemajo.

Ta v dnu razpala država bi morala brez upa poginiti, ako ne pridejo na krmilo oni, ki so bili dotlej

hovanje ministrov. Oči vseh so v teh neznosnih razmerah vprte v slovenskega kmeta Martina Krpana. „Zateci se k ljudstvu, zateci se k narodu, ki te ljubi in ki je močno!“ svetuje Vladimir cesarju. Repräsentant tega ljudstva, ki reši cesarstvo pogina, je

Martin Krpan, simbol slovenskega naroda. S svojim „Bomo že naredili“ nam kaže vso dobrodušnost slovenskega kmeta, ki nikdar ne obupa. Krpana prekriža mati, preden gre v boj in — srečno ga konča. Slovenski narod je tudi hudomušen, in marsikak dober dovtip nam pove Krpan. Slovenec pa ostane vendar le ponižen in naš kmet ne hlepi po slavi; zadovoljen je z malim in ne mara kraljevskega plačila za storjeno dolžnost. Tudi Krpan dá cesarju krono nazaj, proseč ga, naj mu odvzame nepotrebne skrbi. Tudi odkritosrčnost je lepa lastnost našega junaka. Pri tem je pa seveda tudi bojaželjen in hraber: „E, kaj? Glavo mu bomo vzeli, temu Brdavsu.“ Martin Krpan je torej simbol slovenskega naroda z vsemi njegovimi lastnostmi, in zato zahteva vedno tudi — vina. Preprosti slovenski kmet zmaga mogočnega in ošabnega nasprotnika Brdavsa.

Brdavc je simbol močnega in silnega sovražnika, ki vlada kruto svojim podložnikom. Ignatus nam je naslikal v Brdavsu zamorca - mohamedanca, to pa samo raditega, da je mogel v IV. dejanju spraviti na oder harem in torej povečati efekt s petjem in plesom. A ravno ples odalisk, če že abstrahiramo pikantno zunanost, je nudil na našem odru več smeha kot občudovanja. In če že plešejo, naj bi plesale mesto menueta kak turški ples! Sicer je pa to le zunanji efekt brez dramske vrednosti.

Cesar Janez V. je pobožen vladar, cesarica pa je spekulativna mati, ki pravi, da „ženska zvižaja sega do neba in do pekla“. Ona meni, da naj gre Jerica k Brdavsu in si pridobi njegovo srce in potem morda celo Brdavsovo zavezništvo v prid domovine. Idealnega seveda Katarina nima mnogo na sebi, in v tem je živ kontrast svoje hčere. Lepa in izobrazena Jerica ljubi svojo domovino in zato se jej hoče tudi žrtvovati, a preden se je odločila za ta korak, je imela hud boj s svojim srcem radi ljubezni do Andreja, ki jo ljubi pošteno, a kljub temu cení svojo domovino više, kot lastno srečo.

Teljubezni, ki se vrši v salonu, je pristavil pisatelj kot kontrast ljubav med Martinom in Nežiko. Nežika se ga boji radi njegove moči, ki jo pa zopet privlačuje in jej vzbuja občudovanje. Nežika pa ima zapupnico za svoje najbolj tajne čute —: Krpanovo mater. Nenaravno pa je, da Nežika sama pove materi, da ljubi Martina.

Tihotapci nastopajo v igri štirje, ki naj zastopajo preproste slovenske kmete.

V „Martinu Krpanu“ igra simbolika glavno vlogo: Krpan je solnce, luč, Brdavc pa tema, reakcija. K temu pa je pridela pisatelj še motive iz slovenskih narodnih pravljic, zlasti o čudežnem junaku, ki so ga obdarile vile radi njegove dobrodušnosti z velikansko močjo.

Celo dejanje igre se izvrši v petih dneh. Po I. dejanju, ki se vrši na večer, preteče poltretji dan, potem smo na Krpanovem domu, in po poltretjem dnevu se vrši že tretje dejanje. Četrto in peto dejanje

odigrata še isti dan kot tretje. Ekonomija v igri je dobra, in pisatelj nam je pokazal, da ima dokaj dobro rutino in je vedel, s čim bode dosegel scenski efekt.

Milieu se je pisatelju posrečil in značaji so dobro kontrastirani. Tako n. pr. vpliva silno materin blagoslov, preden gre Krpan v boj, in kontrast Brdavsa-bogokletneža. Dejanje se razvija logično in verjetno.

Velika hiba je, da glavni junak nastopi prepozno. Res je Krpan v prvem dejanju sredotočje vsega upa, vseh želja, vsega govora in vsega interesa, a vendarle ne nastopi. Ker je pa jako težko podati drugače dispozicijo k celi igri, naj bi se to prvo dejanje imenovalo predigra, kajti drugače ne bo lahko popraviti tega nedostatka.

„Martin Krpan“ ni drama v navadnem smislu te besede; tragične krivde itd. bi zaman iskali v nji, kajti to je le dramska pripovedka, v kateri so le posamezni prizori v psihološki in logični zvezi. Srečno je pisatelj porabil vse, kar se mu je nudilo, da je oživil nedramatsko pripovedko Levstikovo in jo spravil na oder. Nedostatke igre naj pisatelj popravi in potem bo res lahko ponosen na njo. Prepričan sem, da bi nihče, ki ne bi poznal avtorja „Legijonarjev“, ne slutil, da je spisal „Martina Krpana“ isti pisatelj.

Igra se je dobro igrala šele pri drugi predstavi, 7. januarja, kajti premiera „Martina Krpana“ je bila le slaba generalna izkušnja. Sploh opažamo, da slovenska intendantca domače igre spravlja na oder z nekako naglico in hitrostjo; seveda za slovensko delo ni časa, da bi se dobro naštudiralo, napeti pa je treba vse moči za kako „Japonsko vazo“. Upamo, da bo v prihodnje upoštevala slovenska intendantca tudi to in ne bo štedila vsaj za slovenske izvirne igre tako s kostumi, kot je tukaj.

K Verovškovim vlogam: Krjavlju, Mozolu in Ježu se je vredno pridružil Martin Krpan, ki ga je igral naš domači igravec pač kot ga zna le on. Pri tej igri smo opažali, da boljši igravci bagatelizirajo manjše vloge, in prepričani smo, da zavisi le od dobre volje g. Danilove, da bi igrala Katarino drugače kot jo je. Nadalje more le slovenska igravka igrati slovensko kmetico, ki pozna kmeta, tako pa smo slišali govoriti Martinovo mater pri premieri najkrasnejši slovenski književni jezik s hrvaškim akcentom, pri reprizi pa ljubljanski dialekt, „ki naj bi bil notranjščina“. Drugi igravci so bili dobri, in igra bo za blagajno slovenskega gledališča v letošnji sezoni isto, kar je bil svoje dni „Deseti brat“ in „Rokovnjači“. Vendarle bo „Martin Krpan“ imel manjšo privlačno silo v prihodnosti, kot omenjeni igri, kajti to ni narodna igra v narodnem genru, ampak tehnično temeljito preiščena, po tendenci idealno nacionalna dramska pripovedka.

„Martin Krpan“ se je igral tudi 15. januarja.

19. januarja smo pozdravili na slovenskem odru hrvaškega umetnika Fijana, ki je po vsej pravici zaslužil po slovanskem svetu. S težkega početka se

je dvignil do impozantne višine, tako da šteje danes med svoje najboljše vloge Karola Moora, Uriel Acosta, Stockmanna, Manfreda, Wallensteina in Borkmanna. Že te vloge svedočijo, da mož, ki jih igra vseskozi pohvaljeno, ni vsakdanji talent.

Za svoje gostovanje si je izbral Shakespearjevo nesmrtno dramo „Hamleta“. Veliko se je o tej igri blaznosti že pisalo, celo literaturo imamo o nji. Kraljevič danski je glavna oseba v igri, dasi so se kritiki trudili, da bi dokazali, da je glavni junak kralj. Res bi iskali na „Hamletu“ zaman tragične krivde; ne najdemo je. A kljub temu je orisan kraljevič s tako markantnimi potezami, da stoji vseskozi v ospredju igre; zato je tudi glavni junak. „Hamlet“ je melanholičnega temperamenta in ta njegova melanholičnost se stopnjuje v igri do blaznosti, o kateri se ne da gotovo trditi, ali je fingirana ali prava. Računajoč razum; vse ljubko in prikupljivo mu postane malenkostno in se mu studí, samo maščevanje mu polni trudno glavo. Duh očetov mu razodene krivdo materino, in sedaj se muči ubogi princ med materinsko ljubeznijo in ljubeznijo do očeta. Izvije se mu vzklík: „Usta naj molče, srce naj počí!“ Da bi očeta postavil pred sodni stol lastne vesti, inscenira pantomimo, ki je pa tehnična napaka igre, kajti kralj bi se moral že med igro jasno zavedati glodajočega črva v svoji vesti, ali bi pa moral po tej igri dobiti moči za nadaljne korake. Gotovo pa je psihološka napaka igre, da preseneti kralja ta fina Hamletova poanta. Po tem koraku postane kraljevič še bolj sarkastičen, da, oduren proti dvoru. Pomotoma usmrti Polonija, in tako gre dalje. Globoki mislec pride do grobokopov, in ta scena je ena najglobljih. Gotovo postane, da se Hamlet ne hlina samo, kot bi bil blazen, pač pa je on tudi sam igrača blaznosti. Njegov boj med dvema dolžnostima je v drami krasno orisan, in dejanje, ki ni niti dobro niti slabo, bazira tu na poštenem, a melanholičnem značaju. Vse konsekvence melanholika v igri dovršeno predstavljati, ni lahka naloga, ki jo je pa g. Fijan izborno rešil.

21. januarja je gostoval Fijan kot Flemming-Kremenjak v Otto Ernstovi (Schmidt) dramí: „Učitelj Lanovec“. Igra sama je naperjena proti svojedobnim neznosnim razmeram v šoli. Kaže nam, kako je prišel navaden goljuf do mesta ravnateljevega. Krasno je pogodil pisatelj šolskega nadzornika, ki mu ni mar njegova dolžnost, marveč skrbi le za svoj „trebušček“. Sploh so vladale v tej šoli jako „idilične“ razmere, ki pa dosegaajo v izborni konferenčni sceni svoj višek. Za svoj čas je bila igra jako umestna; pač pa ima še dandanes marsikako istinito potezo.

Dne 31. januarja so igrali francosko veseloigro Maurice Donaya „Na gugalnici ljubezni“. Donay je pravi Francoz, ne samo po svojih sujetih, marveč tudi po obliki svojih del. Ne drži se stalnih tradicij dramske tehnike, marveč dela po svoji šablóni. Marsikak dober dovtip najdemo pri njem. Se-

veda ne smemo pri tem dati vseh njegovih „salonskih“ šal in fines na tehniko dostojnosti. „Na gugalnici ljubezni“ nam je izkušal dokazati pisatelj, da ima oženjen mož, ki strastno in pošteno ljubi svojo ženo, tudi trenutke, ko ne more ostati hladen nasproti drugim ženskam. Igra teče fino, kompozicija je jako moderna, a misel sama ni dokaj verojetna in tudi ne dobra.

2. februarja popoldne smo gledali po daljšem presledku na našem odru zopet Schillerjeve „Razbojnice“. „Razbojniki“ so prvenec najboljšega nemškega dramatika, ki je pokazal že s tem delom svoj dramatični talent. Seveda ima igra 21 letnega mladeniča veliko pogreškov in napak v tehničnem in formalnem oziru; a kdo se vkljub temu ne bi divil krasni sceni med Karolom Moorom in pastorjem Moserjem! Kako zna duhovnik zbuditi v srcu bogokletneža zavest, da živi nad njim pravični, ki bo sodil njegove krivice! Monolog Franca Moora se je stavil že neštetokrat Hamletovemu na stran. „Biti ali ne biti!“ V igri so vsi značaji jako ostro kontrastirani in to tako jasno in odločno, da večkrat ni igri v prid, ker svedoči, da pisatelj hlasta po efektu. Tudi intriga se Schillerju ni vedno posrečila. Amalija, nesrečna Karolova ljubimka, nas tudi nikakor ne more ogreti za misel, da je poznal pisatelj ženske, kajti Schillerjeva Amalija gotovo ni ljubeče dekle. Neverjeten je pričetek igre: Oče, ki ljubi svojega Karola, naj verjame takoj bratovi laži? A te napake lahko prezremo, kajti krasota scen, kjer nastopajo mase, postavi vse hibe v ozadje, in v kompoziciji prizorov, kjer ne vladata monolog ali dialog, pač pa več oseb, si je pridobil Schiller že s tem svojim prvencem priznanje in je pokazal, da postane v tej stroki eden prvih svetovnih mojstrov.

Dne 12. in 18. februarja smo gledali češko igro „Rusom na pomoč“ od Fořtain Hraška. Igra je nova in Čehi jo smejo šteti med svoje igre privlačnice. Na ljubljanskem odru smo jo gledali lokalizirano za naše razmere. G. Verovšku gre vsa čast za njegovo vrlo igranje. „Rusom na pomoč“ je delo, ki bo polnilo morda še nekaj let gledišča, potem pa bo kot vse igre tega genra izginila z repertoarja.

29. januarja popoldne so igrali „Rokovnjače“, 4. in 12. februarja popoldne pa ponavljali Govekarjevega „Martina Krpana“. A. R.

Slovenska opera.

Na novega leta dan popoldne so ponavljali „Dijaka prosjaka“, 3. januarja pa se je proizvajal četrtič Čajkovskega „Onjegin“ jako dobro, a gledišče je bilo le slabo obiskano.

Dne 10. januarja se je pel na našem odru prvič Ambroise Thomasa „Mignon“. Besedilo k tej operi je prirejeno po Goethejevem „Wilhelm Meister“. Am-